

# Mi történjék közigazgatásilag Budapest környékével?

**Egyed István, Keresztes-Fischer Ferenc, Karay-Kraker Kálmán, Ney Géza, Lázár Ferenc vitája Nagybudapest kérdéséről**

Az Országos Nemzeti Klub szerdán este tartotta évadnyitó összejövetelét, amelyen nagyszámú közéleti és társadalmi előkelőség vett részt. Az összejövetelen Egyed István egyetemi tanár érdekes előadásban ismertette Budapest környékének közigazgatási rendezésére vonatkozó elgondolásait és általában Nagybudapest kérdését.

Karafiáth Jenő elnöki bevezető szavai után Egyed István rámutatott arra, hogy nem napi politikai kérdésekkel, hanem Budapest környékének rendezésével kíván foglalkozni. Elsősorban is meg kell határozni, hogy mit értünk Budapest környékének alatt. A statisztikusok a főváros körül két övezetet különböztetnek meg. Az első övezetbe tartozik

hat megyei város és tizenhét község. A városok: Pestszenterzsebét, Újpest, Kispeszt, Rákospalota és Budafok, legújabbban pedig csatlakozott hozzájuk Pest-szentlőrinc. A tizenhét község közül a legnagyobb Csepel 24.000 lakossal, a legkisebb pedig Alag 3000 lakossal. Pest-környéke a maga 420.000 lakosával a főváros lakosságának 41 százalékát teszi ki. Megállapíthatjuk, hogy a statisztikában és mindazon helyeken, ahol ezekkel a fontos kérdésekkel foglalkoznak, demográfiai és egyéb szempontokból, Nagybudapest fogalma már kialakult, csak ezt még a közigazgatás nem vette tudomásul. A külső körzet: Vác és 47 község szintén szélezres lélekszámával, de ez a körzet már jó messze esik a fővárostól.

megoldás előtt fontos átmenetet jelentene. A közbenső megoldás nem hozna eredményt, mert olyan kérdéseket vetne fel, amelyekkel a Közmunkatanács, ha annak a működési terét szélesítenék ki, nem tudna megbirkózni, de az érdekes vetkezeti megoldás ezzel szemben talán átfogóbb programot tudna adni, ez meg azonban aligha fog bevalni nálunk. Budapest megye megalakítása Páris és London mintájára kirina a közigazgatás szervezeteiből és a hatósági fokozatok rendkívül bonyolult bevezetését jelentené. Mindezek felül még rendkívül költséges is volna.

— Végül gyanánt tehát nem marad más hátra: mint a bekebelezés. De ezzel szemben is igen nagy nehézségek merülnek fel. Az egyik nehézséget nemzeti szempontból támasztják. Azt mondják, hogy a környék Pesthez való csatolása veszélyeztetné Budapest keresztény nemzeti jellegét. Megállapítja, hogy a környéken az őstermelő, az ipar, a közlekedés, a napszámos és a nyugdíjas a tulnyomó és 48 százalék a kereső. Pesten a kereskedelem, a közszolgálat, véderő és a szabadfoglalkozás a tulnyomó és itt 50 százalék a kereső. Vázolta a vallási viszonyokat is és megállapította, hogy az egyesítés után a fővárosban a zsidóság arányszáma 27 százalékról 20 százalékra csökkenne le. A baj abban van, hogy a pest-környéki lakosság nincs megszervezve,

sem lelkiileg, sem társadalmilag. A környékben templom- és lelkészhiány van. A környékbeli százezrek lelkét meg kell hódítanunk még és meg kell szerveznünk. Ezen a téren Budapestre igen nagy feladat vár.

A bekebelezés másik nagy nehézsége a pénzügyi megoldás kérdése. A főváros háztartása ötszörte nagyobb, mint az egész környéké együttvéve. Ha az egyesítés megtörténne, kétségtelen, hogy növekedne a környék lakosságának terhe, de azért könnyítést is lehetne találni azzal, hogy egész sereg intézményt összevonnánk. Sok intézmény és közüzem ki tudná elégíteni a környéket is.

Egyed István rámutatott arra, hogy véleménye szerint szó sem lehet arról, hogy az egyesítés, a bekebelezés egyszerre menjen végbe. Ezt csak fokozatosan lehet megcsinálni: előbb a városokat, azután a községeket. Ez az első lépés. A második, hogy a közigazgatás egyesítését fokozatosan hajtsuk végre.

Ezt a kérdést azonban csak átfogó pénzügyi programmal lehet megoldani, aminek kidolgozására feltétlenül szükség van.

Az egyesítés nem képzelhető el a kerületi önkormányzat kibővítése nélkül. A kerületeknek széleskörű önkormányzatot kell adni, amelyek mintegy iskolája lehetnének és előképzés gyanánt szolgálhatnának a nagyobb kérdésekkel való foglalkozásnak. Nagybudapest kerületi önkormányzatai nem politikával, hanem elsősorban községi kérdésekkel foglalkoznának. Az önkormányzatot az egyesítendő községek számára biztosítani kell. Ha Budapestet és a környékét vesszük tekintetbe, akkor meg kell állapítanunk, hogy az ország lakosságának jelentékeny részéről van szó. Olyan közigazgatást kell az egyesítéskor adni, amely a követelményeknek, a lakosság körülményeinek és a helyzetnek legjobban megfelel. Félmi'ió ember lakik a környéken és ezekről kell dönteni.

Végül hangoztatta, hogy azért fejtegette bőven ezt a kérdést, hogy Nagybudapest problémáját igyekeztek a megoldáshoz közelebb vinni.

A tapssal fogadott érdekes beszéd után több hozzászólás hangzott el.

## Budapest és Nagybudapest

A közelebbi körzettel három szempontból kíván foglalkozni. A kialakulás módjával, a letelepedési viszonyokkal és a községeknek Budapesttel való viszonyával. Ez a terület 20—25 esztendő alatt népesedett be. 1875-ben, a főváros egyesítésekor az egész területnek csak 27.000 lakosa volt, tehát ez az óriási vidék majdnem lakatlan. 1890-től 1910-ig Budapest óriási fejlődött és lakosainak száma félmillióval emelkedett. Ebből 150.000 volt a természetes szaporodás, a többi bevándorlásból állott elő. 1910 után bekövetkezett a stagnálás, ami már abból is kitűnik, hogy az utána következő husz év alatt alig 100.000-rel szaporodott a budapesti lakosság létszáma.

Meg lehet állapítani, hogy Budapest bizonyos telítettséget ért el, amennyiben egy négyzetkilométerre 5000 lélek esik, ami már külföldi viszonylatban is imponáló szám. Amikor a fejlődés Pesten megindult, 1910-től 1930-ig gyors iramban megindult a környék lakosainak szaporodása, úgy hogy a környék létszáma csakhamar megsokszorozódott. Negyvennyolcvan százalékos volt sok helyen a szaporodás. Ebből természetes szaporodás csak öt százalék, a többi bevándorlás, még pedig tulnyomórészt a Pestről való kivándorlás következménye. Azt a területet, amely a századfordulójú ugyeszo'lván lakatlan volt, most félmillió ember lakja. A környék benépesedése kizárólag arra vezethető vissza, hogy ezek a községek kizárólag Budapest közvetlen környékén vannak és nem egy 50—60 ezer lakosú várost csak egyetlen utcával választ el a fővárostól. A népsűrűség igen nagy. Pestújhelyen például négyzetkilométerenként 8000, Kispesztben 8600, de a többi helyen is 5000 az általános népsűrűség.

A kölcsönhatás szempontjából foglalkozva rámutatott arra, hogy a lakosság tulnyomórészt Budapestből és a fővárosban talál keresetet. A lakosoknak legálább egyharmad része Budapestben dolgozik. Megfigyelők és statisztikusok szerint a környékből 60—70 ezer ember minden reggel bejön a fővárosba s innen délután és este indul kifelé a népvándorlás. Tény az, hogy a környék lakosságának csak kis része odaváló, nagy részük pedig csak éppen hogy otthon alszik, mert minden Pesthez köti.

— Érdekes megfigyelni, hogy a nagy-

városi lakosság, amely kitelepedett a környékbe, megtartotta világvárosi jellegét, mert hiszen a főváros gazdasági és szellemi élete magához vonzotta. Budapest lakossága tullejtett a város területén, de a határon túl olyan közigazgatási keretek között éi, amelyek nem reá lettek szabva. A hat megyei város és a tizenhét község már régen kinőtt a régi községi törvény szük keretéből, de ez a törvény még fejlesztés esetén sem volna már alkalmazható, annál is inkább, mert a városok és községek Pest megye fennhatósága a vannak rendelkezve, a megyei közigazgatás nem egy ilyen nagy város és község tömegtipusára van beállítva, de a környék lakossága életének minden megnyilatkozásával Pesthez tartozik. Érdemes, hogy ezt már régebben is felismerték és különböző intézményeket központosan Budapestben helyeztek el. Így például az igazságszolgáltatási intézmények is Budapestben vannak. A kormányzat felismerte Budapest környékének különleges helyzetét. Már történtek intézkedések, amelyek jelentősek a csatlakozást tekintve. A főváros lát el több várost gázzal, a főváros létesítette a közlekedést. Pestkörnyék külön választókerület, lajstromos, titkos választással, ellenében a megye többi részével. Kétségtelen, hogy felismerték ezt a kérdést, azonban nem vonták le a következtetéseket. Ezek le nem vonása pedig máris feltűnő anomáliákat mutatnak, amik különösen bünözési, egészségügyi veszélyek és a környék egészségétlen közszellemének formájában jelentkezhetnek. Lehet-e szó városfejlesztésről és telepítésről akkor, amikor a környék 21 városa és községe nem alkalmazkodik. Budapestet fogyasztási vámvonal övezi s a lakosság egy része, hogy könnyebben megéljen, kimegy a határon túlra. De igénybe veszi a főváros kulturális, gazdasági és egészségügyi berendezéseit, terheikhez azonban nem járul hozzá. Viszont nem egészen méltányos, hogy a környékbeliek nem tudnak befolyást gyakorolni például a közlekedésre. A környék gazdasági szempontból csak függvénye Budapestnek. Nincsenek saját közműveik. Vagy a fővárostól, vagy egy szerződéses alapon álló vállalatoktól kapják a közszolgáltatást. A környék pótadója általában 57 százalék, de Cinkotán például 100 százalék, sőt még ennél magasabb is van.

## Pestvármegye főjegyzője a bekebelezés ellen

Ney Géza, Pestmegye főjegyzője volt az első felszólaló. Hangsúlyozta, hogy a legutolsó népszámlálás óta a lakosság száma, de különösen a pestkörnyéki városok és községek lakóinak a száma jelentékenyen megnövekedett. Pestszenterzsebétnek már 82.000 lakosa van. A többi város és község szintegy megnőtt. A bekebelezést a jelenlegi körülmények között elképzelhetőnek nem tartja, annál is inkább nem, mert ennek bekövetkezése esetén a csatlakozó hat város rögtön olyan hatalmas követelményeket támasztana, amelyeket a főváros teljesíteni nem tudna. Újpest kivételével például egyiknek sincs csatornázása. Nem kérnék, hanem egyenesen döngötnének a főváros kapuján, hogy adjon nekik is vízvezeték és csatornázást. Pestmegye lakossága jelenleg 1.450.000, ami a megyei közigazgatásra óriási feladatot ró. A környéknek egy részét is önálló törvény-

hatósággá lehetne átalakítani, mindjárt meg volna oldva a fejlődés lehetősége, amely be is következne. Az egyesítést azonban kizártnak tartja. Nem hiszi, hogy Budapest is nagyon akarná ezt. Ezek a városok aránylag jó anyagi körülmények között vannak. Erdekesen mondotta el, hogy monori főszolgabíró korában ő alakította át Pusztaszentlőrincet községgé és most 25 esztendő után, január 1-én, Pestszentlőrincet várossá. Lőrincen aránylag alacsony a pótadó. A gyárak miatt, amelyek sok adót fizetnek, Újpest is jó anyagi körülmények között van. Azután vázolta a többi környékbeli község vagyoni viszonyait, majd arra mutatott rá, hogy a környék bekebelezése ellen nézete szerint a főváros fog a legélénkebben tiltakozni. Lehetségesnek tartja azonban, hogy a környékbeli városok önálló törvényhatósággá alakuljanak át.

## A főispán Nagybudapest mellett

Karay-Kraker Kálmán, Pest vármegye főispánja meleg szavakkal mondott köszönetet Egyed professzornak, hogy ezzel a kérdéssel foglalkozott. Nem volt olyan kijelentése, amellyel lélekben egyet ne értene. A megoldást is jól látta meg, mert nincs más megoldás, mint Nagybudapest. Szemben Ney Géza véleményével csatlakozik az előadottakhoz. Tudja, hogy ettől az uttól éppen a főváros irtózik. De ezzel szemben áll a nagy feladat, amelyet meg kell oldani mert a környékbeli félmillió emberélni akar. Ez a terv megakadályozná a to-

vábbi kivándorlást, a lakosoknak a fővárosból való kivonulását és a további parcellázást. Mert hiszen ezek a környékbeli városok jórészt különböző vállalkozások parcellázásai révén jöttek létre. A parcellázási üzletet meg kell szüntetni. Ezt a kérdést meg kell oldani, akár akarja a főváros és jelenleg a közvélemény, akár nem. A vízszolgáltatás és csatornázás, amelyek talán a legfontosabb kérdések, súlyos feladatot jelentenek, de mégis meg kell azt oldani, bár sok pénzbe kerülne. Ennek a kérdésnek határozott meglátását találta Egyed István előadásában.

## Elcsatolni vagy nem?

— Abban nem lehet eltérő a vélemény, hogy a környéket el kell csatolni Pest vármegyétől. Az 1.800.000 lakosával ugy is az ország legnagyobb megyéje és az elcsatolással a környék mindenképpen nyerne. Nagy kérdés azonban, hogy mi történjék az elcsatolt területtel? E tekintetben megoszlanak a vélemények. Vannak olyanok, akik azt szeretnék, hogy öncélu testületté alakuljon. Mások Újbudapest néven egy várost szeretnének csinálni belőle, vagy egy külön Duna vármegyét. Van olyan elgondolás is, amely Budapesttel keresi a megoldást, még pedig a teljes bekebelezés, vagy külön Budapestmegye (Budapest és a környék) megalakításával és végül van egy terv, amely szerint valamiféle érdekszövetkezet alakulna Budapest és a környék között.

Egyed István felhozta Bécs, Berlin és

Newyork példáját, mint amely városok a teljes bekebelezés mellett döntöttek. Berlin a környékbeli 85 községgel előbb érdekszövetkezetet kötött és csak azután bekebelezte be őket teljesen. Páris és London a megyei megoldást választotta: Párisban Szajnamegyét, Londonban pedig grófságot létesítettek, amelyben London City egyenrangú város a grófság többi kerületével.

— Nekünk azt a megoldást kell keresni, ami a mi helyzetünknek felel meg. Nem tartja helyesnek azokat a terveket, amelyek Budapesttől függetlenül akarnák megszervezni ezt a területet. Rövidesen rengeteg ellentét tűnnék ki. Helyesebbnek tartja, ha a környék helyzetét a fővárossal igyekeznünk kapcsolathozni, bár a bekebelezés elgondolásának ma ugyan még erősen ellene vannak, de mégis a későbbi végleges

## Keresztes-Fischer az átmeneti megoldásról

Keresztes-Fischer Ferenc ny. belügyminiszter, a Pénzügyi Központ elnöke mondott ezután beszédet.

— A kérdést régóta ismerem, vizsgáltam és tanulmányoztam. Arra a meggyőződésre jutottam, hogy bár számtalan nehézséget kell leküzdeni, ezt a kérdést hozzá kell segíteni a megoldáshoz. Ennek a problémának a megoldására itt az utolsó óra. Hogy a megoldás milyen uton történik, az nem fontos. Minél távolabbra és későbbre halasztjuk, annál nehezebb lesz, vagy lenne a megoldás. Tanulmányaim alapján ennek a problé-

mának sok vonatkozását tisztán látom s meggyőződésem, hogy a végleges közigazgatási és politikai megoldás előtt átmeneti megoldást kell találni. Különösen lelki szempontból kell megfelelőképpen és tervszerűen előkészíteni a végleges megoldást. Azért fontos az átmeneti ut, mert vannak itt olyan rendkívül fontos kérdések és feladatok, amik kényszerítően parancsolják, hogy lassan és egyértelműen intéztessenek el teljes egyetértésben a községekkel. Ezeknek a községeknek biztosítanunk kell többek közt a közlekedést és a közművek együt-

tes megoldását. Ha a főváros megfelelő paritásos alapon megtalálja a megoldás lehetőségeit, az ütközésekre alkalmas kérdések és leküzdhetetlennek látszó feladatok a közös érdekekben és közös munkában, *a közösségben fel fognak oldódni.* Az előadáshoz teljes mértékben csatlakozom és újból kifejezem azt a nézetemet, hogy átmeneti megoldásra van szükség s ennek az előmunkálatait feltétlenül meg kell kezdeni. Hogy egy vagy két évtizeden belül történik-e az egyesítés, az nem számít, de feltétlenül meg kell csinálni.

Lázár Ferenc felsőházi tag, a székesfőváros törvényhatósági bizottságának örökös tagja, mint fővárosi politikus szólott a kérdéshez. Végeredményben egyetértett úgy az előadóval, mint *Keresztes-Fischer* Ferencel. Azt tartja, hogy az egyesítésnek valamiképpen és valamikor be kell következnie. A főváros szempontjából azonban számos meggondolásra készítő probléma van. Fenyegető kérdés a főváros lakossága szempontjából a *pénz problémája.* Az adottsággal számolni kell és valamikor a környék kérdését el kell intézni. Ennek a mikéntjén, tempóján és idején azonban előbb nagyon gondolkodni kell. A pénzügyi programot döntő fontosságúnak tartja s amíg ez készen nincs, addig csak legfeljebb a körvonalait lehet látni a kérdés megoldásainak. *A főváros már ma is aránytalanul nagy a csonkaországhoz viszonyítva.* Ez is meggondolásra készítő, ha egyesítésről beszélünk. Ha az átmenetet nem készítik elő elég jól, rendkívül nehezen megoldható kérdések jöhetnek elő, sőt katasztrófális helyzet támadhat. Rendkívül fontos a lelki előkészítés, mert ha ez nem sikerül, akkor még csak súlyosbodik a helyzet. Ezért nagy lelkiismeretességgel és megfontolt-  
sággal kell a kérdéshez hozzányulni.

Laky Dezső egyetemi tanár szerint 1910 körül azért torpant meg Budapest lakosságának számbeli fejlődése, mert a vidék gazdasági élete annyira megerősödött, hogy mindenki kapott munkát és nem volt szükség arra, hogy a tömeg Pestre tóduljon. Csatlakozik *Ney* Géza véleményéhez. A környék nem képez egységes konglomerátumot, a lakosság és az egyes részek között igen nagy a különbség. Közegészségügyi és városépítési kérdésekkel foglalkozva kimutatta, hogy e szempontokból *a környéken egész primitív állapotok vannak.* 1920 után a környék városai és községei már önálló életet próbáltak élni. *Katasztrófális volna, ha nem egy hosszú fejlődés után, hanem hirtelen csinálnák meg az egyesítést.* Végül a lakosság ipari és más foglalkozásbeli megoszlásáról szólott.

Balogh Géza, a most várossá alakult Pestszentlőrinc első polgármestere volt az utolsó felszólaló, aki csatlakozott *Ney* Géza kijelentéséhez. *Az előkészítés munkáját tartja a legfontosabbnak, mert ez az első előfeltétele a környék Pesthez való csatlakozásának, amely csak lassan és egyöntetű irányítás mellett volna lehetséges.* Végül *Egyed* István köszönte meg az érdekes felszólalásokat.